

dr hab. Robert Kwiatkowski, prof. AM
Akademia Muzyczna im. St. Moniuszki w Gdańsku
Dziedzina: sztuki
Dyscyplina artystyczna: sztuki muzyczne

Gdańsk, 27.05.2024

Recenzja pracy doktorskiej mgr Gabrieli Opackiej-Boccardo w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuki muzyczne

Zlecniodawca recenzji

Rada Dyscypliny Artystycznej Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie

Ocena pracy doktorskiej na podstawie otrzymanej dokumentacji - nagrane dzieło artystyczne wraz z jego opisem w języku polskim.

Praca doktorska Pani mgr **Gabrieli Opackiej-Boccardo** pt. „Walory brzmieniowe wybranych utworów Maurice’a Ravela w transkrypcji na skrzypce i harfę” składa się z dzieła artystycznego oraz jego opisu. Dzieło artystyczne to nagranie zapisane na płycie CD, które zostało zrealizowane we wrześniu 2020 roku w Sali Koncertowej Uniwersytetu Muzycznego im. Fryderyka Chopina w Warszawie. Partię harfy wykonał Pan Oliver Wass. Reżyserią dźwięku oraz postprodukcją zajmował się Pan Piotr Wiczorek.

W programie dzieła artystycznego znalazły się następujące utwory Maurice’a Ravela w transkrypcji na skrzypce i harfę:

- *II Sonata* na skrzypce i fortepian
- *Deux Mélodies hébraïques: Kaddisch, L’énigme éternelle*
- *Vocalise-étude en forme de habanera*
- *Berceuse sur le nom de Gabriel Faure*
- *Pavane pour une infante défunte*
- *Pavane de la Belle au bois dormant* z suitry *Ma mere l’oye*
- Rapsodia koncertowa *Tzigane*

Nagranie jako całość jest dość wyjątkowe. W swej strukturze prowadzenia dramaturgii bardzo przemyślane i logiczne, a monograficzny charakter spaja owo dzieło koncepcyjnie.

Pani Opacka-Boccardo dysponuje dużą swobodą wykonawczą, w rozumieniu panowania nad instrumentem. Warta w moim przekonaniu wypunktowania jest również wrażliwość i dbałość doktorantki o rodzaj brzmienia i jego duże spolaryzowanie, których to „cnót” u wielu znakomitych pod względem technicznym skrzypków czuję niedosyt a czasem nawet deficyt. Jej umiejętności techniczne stoją na wysokim poziomie i zawsze służą muzyce. Jedynym punktem w programie nagrania gdzie zabrakło mi „skrzypcowej odwagi” to Rapsodia koncertowa *Tzigane*, gdzie wyczuwalny jest dystans do wirtuozerii. Styl i charakter dzieł został dobrze uchwycony a ich interpretacja świadoma. Z racji tego, że moje życie muzyczne w dużej części poświęcone było kameralistyce nie mogę nie wspomnieć o imponującym poziomie wspólnej interakcji wykonawców, wzajemnego uzupełniania się i poszanowania przestrzeni artystycznej partnera w muzyce.

W utworach *Deux Mélodies hébraïques: Kaddisch, L'énigme éternelle* oraz *Vocalise-étude en forme de habanera* skrzypaczka świetnie dozuje i operuje vibrato jak i moduluje dźwięk od quasi flautando do eterycznego ordinario, a w kulminacjach nie wykracza poza nastrój całości. Co do przekazu **płynącego** z *Berceuse sur le nom de Gabriel Faure* podoba mi się prowadzenie narracji (pomimo, w moim odczuciu, odrobinę zbyt wolnego tempa) oraz mądre używanie vibrato i pastelowego dźwięku semplice w ostatnim fragmencie towarzysząc harfie wykonującej temat główny.

Z dużym zaciekawieniem podszedłem do wysłuchania obydwu pawan „zredukowanych” do duetu - skrzypce i harfa, ponieważ od wielu lat piastuję stanowisko koncertmistrza w orkiestrze symfonicznej i aura barw w tych utworach brzmi w mojej wyobraźni dość klarownie. Zarówno w *Pavane pour une infante défunte* jak i w *Pavane de la Belle au bois dormant* z suity *Ma mere l'oye* doktorantka wykreowała ten sam rodzaj nastroju i metafizycznej aury (dostosowując odpowiednio prędkość smyka, tembr dźwięku i vibrato), które w moim przekonaniu są w tych utworach pożądane i niezbędne. A właśnie nastrój i aura jakie tworzymy podczas unikatowego i jedynego w danym momencie wykonania (koncert, nagranie) są dla mnie największymi nośnikami emocji i stanowią trzon najpiękniejszej ze sztuk, czyli muzyki.

II Sonata na skrzypce i fortepian wykonana jest z polotem, lekkością, humorem, a co najważniejsze z radością i zabawą. Czuć to od samego początku utworu, aż po ostatnią jego nutę. Żadne trudności techniczne nie zachwiały przebiegu dramaturgii i potoczności muzyki co budzi podziw i uznanie. Użycie harfy zamiast fortepianu w tym

utworze w żaden sposób nie uroniło nic z ogólnego obrazu kompozycji, a jedynie wzbogaciło wybór dla przyszłych wykonawców. Jedynym drobnym mankamentem w moim odczuciu są czasami za mało słyszalne tematy czy odpowiedzi w partii harfy (głównie w części I), w środkowym lub dolnym rejestrze, co skutkuje lekkim zatrzymaniem logiki narracyjnej.

W rapsodii koncertowej *Tzigane* czuć pewien niedosyt charakteru i tempa utworu. Wstęp skrzypcowy wykonany jest z dużą wyobraźnią w kreowaniu iście cygańskiego polotu i uroku, natomiast w części z towarzyszeniem harfy ów blask i duch utworu staje się lekko przytłumiony. Być może spowodowane to jest nie do końca rozwijanym a jednak oczekiwanym tempem poszczególnych fragmentów utworu, tak jakby wykonawcy osiągnęli swój limit w połowie drogi do oczekiwanej energii, a być może dodatkowym powodem jest niedosyt wyrazistości i konkretnego „uderzenia” w partii harfy we fragmentach solowych. Niemniej to ikoniczne dzieło wykonane jest bardzo interesująco, a skrzypaczka po raz kolejny udowadnia swoją biegłość techniczną, skuteczność artykulacyjną oraz dobrą intonację. Słowa uznania należą się również za przetranskrybowanie partii fortepianu, ponieważ ten „zabieg” w zasadzie nic nie uronił z ogólnego wybrzmienia tej charakterystycznej kompozycji.

Uważam, że dobór repertuaru jest trafiony a powierzenie harfie partii towarzyszącej skrzypcom niejednokrotnie uwypukla nastrój i wyraz wykonywanych utworów oraz wprowadza dużo większą eteryczność i wdzięk o zabarwieniu wręcz magicznym. Ową logikę i atrakcyjność w doborze nagranych dzieł upatruję również w zestawieniu niezwykle delikatnych, a i niekiedy onirycznych kompozycji (czy to stricte wokalnych czy instrumentalnych) z utworami w oryginale napisanych na skrzypce o większym potencjale instrumentalnym i wirtuozowskim prezentujących prawdziwe „body” skrzypcowe. Dzięki temu zestawieniu doktorantka miała możliwość zaprezentowania szerokiej palety swoich umiejętności instrumentalnych i wyobraźni muzycznej. Dzieło oceniam wysoko.

Część opisowa dzieła artystycznego Pani Gabrieli Opackiej-Boccardo jest kompletna i w szczegółowy sposób opisuje nagraną płytę. Ta interesująca dysertacja składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, bogatego wykazu literatury przedmiotu bo liczącego aż 24 pozycje, spisu materiałów nutowych oraz wykorzystanych w pracy przykładów muzycznych.

Szczegółowa struktura pracy:

Wstęp

ROZDZIAŁ I. Problemy badawcze.

- I. 1. Sprecyzowanie terminów *transkrypcja, brzmienie*
- I. 2. Brzmienie muzyki Maurice'a Ravela

ROZDZIAŁ II. Przedstawienie postaci Maurice'a Ravela.

- II. 1. Koncepcje artystyczne i cechy osobowości kompozytora
- II. 2. Miejsce życia i twórczości – dom kompozytora

ROZDZIAŁ III. Przedstawienie kompozycji, sposób opracowania, motywacja interpretacji i zasób środków technicznych zastosowanych w transkrypcji.

- III. 1. *Deux Mélodies hébraïques: 1. Kaddisch, 2. L'enigme éternelle* na głos i fortepian (1914)
- III. 2. *Vocalise-étude en forme de habanera* na głos i fortepian (1907)
- III. 3. *Berceuse sur le nom de Gabriel Faure* na skrzypce i fortepian (1922)
- III. 4. *Pavane pour une infante défunte* na fortepian (1899)
- III. 5. *Pavane de la Belle au bois dormant* z suity *Ma mere l'oye* na fort. na 4 ręce (1910)
- III. 6. Rapsodia koncertowa *Tzigane* na skrzypce i fortepian (1924), lub skrzypce i pianolutheal
- III. 7. *II Sonata* na skrzypce i fortepian (1927)

Część 1. *Allegretto*

Część 2. *Blues*

Część 3. *Perpetuum mobile*

Zakończenie

Literatura przedmiotu

Materiały nutowe

Spis przykładów

Zawartość płyty CD nagranej w ramach przewodu doktorskiego

We wstępie czytamy, iż transkrypcji utworów wchodzących w skład przedstawionego dzieła dokonała sama autorka doktoratu, a efektem przeglądu (również dokonując analizy słuchowej istniejących nagrań) i wyboru literatury odnoszącej się do przedstawionego tematu był zamysł, aby odkryć i pokazać owe kompozycje w nowej postaci brzmieniowej, co jest zbieżne z zapatrywaniem Ravela na to zagadnienie. Autorka opisuje również swoje zainteresowanie programowością w muzyce XIX i XX wieku nazywanej impresjonistyczną i

wskazuje ciężar odpowiedzialności jaką na siebie nałożyła, gdyż owa zmiana instrumentacji obarczona jest ryzykiem umniejszenia wartości artystycznej dzieła. W końcu stawia tezę, że skrzypce i harfa stanowią trafnie dobrany, bogaty w możliwości zespół wykonawczy, dzięki któremu utwory zyskują nową, wartościową postać, co zamierza udowodnić i wykazać w pozostałej części pracy.

Rozdział I poświęcony jest wyjaśnieniu i sprecyzowaniu takich pojęć jak *transkrypcja* i *brzmienie*, a także przedstawieniu przykładów świadczących o skłonności Ravela do myślenia barwą jako element konstrukcyjny w kompozycji utworu. Autorka zwraca również uwagę na fakt, iż przypisanie Ravela do nurtu impresjonistycznego rzuca światło jedynie na fragment stylistyki jego dzieł, gdyż całość skomplikowanego stylu kompozytora daleko wykracza poza ramy tego kierunku w muzyce. Po dość precyzyjnym wyartykułowaniu przemyśleń i wniosków (również w ujęciach encyklopedycznych) na temat *transkrypcji* i *brzmienia* oraz przypomnieniu (w oparciu o przykłady zarówno muzyczne jak i w stosowanym instrumentarium) skłonności Ravela do nieustannego eksperymentowania z brzmieniem Pani Gabriela Opacka-Boccardo uzasadnia wybór utworów wchodzących w skład dzieła artystycznego.

W Rozdziale II opisuje wątki biograficzne i cechy osobowościowe kompozytora, które mają pomóc w zrozumieniu symboli i całokształtu idei programowych w jego twórczości, jakie należy wziąć pod uwagę w czasie interpretacji utworu i doboru odpowiednich technik wykonawczych. Sam opis postaci Ravela oraz przestrzeni i warunków w jakich komponował jest dość lakoniczny, lecz wystarczający aby uchwycić kontekst, Jego słabości i źródła inspiracji twórczych.

Rozdział III stanowi dominantę rozważań i analizy dzieła artystycznego przedstawionych rzetelnie i szczegółowo. W tym rozdziale doktorantka opisuje sposób pracy, motywy interpretacyjne i zasób środków technicznych zastosowanych na każdym z instrumentów w oparciu o materiał muzyczny zarejestrowany na płycie CD. Nie do końca przekonuje mnie teza, że harfa w części opracowanych i zarejestrowanych na potrzeby tego doktoratu utworach pełni szczególną rolę. Przyznaję jednak, że użycie owego instrumentu w tych kompozycjach jest symptomatyczne i pełni swoistą rolę dodając im niepowtarzalnego i unikatowego kolorytu. Również niektóre przykłady nutowe uważam za odrobinę nietrafione - np. wskazanie partytury orkiestrowej *Pavane pour une infante*

défunte z uwzględnieniem głosu harfy ze śladową ilością tekstu muzycznego lub jego braku.

W zakończeniu autorka opisuje korzyści jakie przyniosła jej praca nad transkrypcją utworów Maurice'a Ravela oraz świadomość wyboru obsady transkrybowanych dzieł. Dodaje również, że podążanie podobną drogą co mistrz Ravel (oryginalne opracowania własnych kompozycji na inny aparat wykonawczy) tworzy ciekawe i nowe brzmienia jego kompozycji, jak również przyczynia się do zwiększenia dostępności dla wykonawców i słuchaczy.

Jest to świadoma praca, którą również oceniam wysoko. Wszelkie przemyślenia, tezy oraz argumentacja podane są w sposób przejrzysty i klarowny, a język wypowiedzi jest na wysokim poziomie akademickim. Owe rozważania są również wynikiem dużej wiedzy i gruntownego zbadania tematu, a dysertację w całości czyta się lekko i z ciekawością.

Konkluzja

Pracę doktorską Pani mgr Gabrieli Opackiej-Boccardo pt. „Walory brzmieniowe wybranych utworów Maurice'a Ravela w transkrypcji na skrzypce i harfę”, zarówno w formie nagrania zapisanego na płycie CD jak jej części opisowej, oceniam bardzo pozytywnie. Prowadzone przez kandydatkę badania i studiowanie partytur utworów, które zdecydowała się przetranskrybować z oryginalnie napisanego składu na skrzypce z towarzyszeniem harfy stanowi wkład w rozwój popularyzacji twórczości Maurice'a Ravela wśród skrzypków. Dodatkowym tego efektem bez wątpienia stanie się chęć sięgnięcia w przyszłości po te kompozycje niejednego wykonawcę, a słuchaczy wzbogaci o nowe odsłony brzmieniowe i wyrazowe ulubionych dzieł.

Niniejszym stwierdzam, iż mgr Gabriela Opacka-Boccardo wykazała się szeroką wiedzą w temacie, odpowiednim zapleczem instrumentalnym gwarantującym wysoki poziom wykonawczy oraz dobrym wyczuciem smaku i zmysłem artystycznym dokonując transkrypcji zaprezentowanych utworów. Jej praca doktorska spełnia wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 574, z późn. zm.). Pracę doktorską przyjmuję.

dr hab. Robert Kwiatkowski, prof AM

